

מגילת רות

- "שָׁבָה" (א,טו) - מפרשיי: זה טעמו למעלה (מלעיל) תחת הסיין לפי פהוא לשון עבד. עכ"ל. גם "השָׁבָה" (א,כב; ב,ו) – מלעיל²⁰⁰ שכל פסוקים אלו בלשון עבר נאמרו.²⁰¹ אבל "הַבָּאָה אֶל־בֵּיתְךָ" (ד,יא) – הוא מלרע בלשון הווה. וצריך להקפיד על ההטעמה כדי שלא תשתנה המשמעות.
- "עַד־בוֹאֲנָה" (א,יט) – האלף בקמץ וכן "וַיְהִי כְּבוֹאֲנָה" שבהמשך הפסוק.

את מגילת רות יש שנהגו לקוראה¹⁹⁴ מתוך מגילת קלף כשרה, עם ברכה,¹⁹⁵ ויש שלא ברכו עליה.¹⁹⁶ אבל אצל הספרדים המנהג פשוט שלא לברך כלל על שום מגילה חוץ ממגילת אסתר.¹⁹⁷ ונהגו לקוראה מתוך ספר רגיל בליל שבועות עם הלימוד המתוקן ללילה זה ב"קריאי מועד". ומי שלא קוראה בלילה קוראה בשחרית לאחר אמירת האזהרות. ובחז"ל יש שנהגו לקוראה חלק ביו"ט ראשון (עד פרק ג פסוק ז ועד בכלל) ואת ההמשך ביו"ט שני. ונהרא נהרא ופשטיה. אמנם אלו הקוראים בקלף ומברכים ודאי שצריכים להקפיד יותר על קריאה מדויקת ונכונה.

²⁰⁰ ק"ק על סלת למנחה למה לא העיר זאת כבר בסוף הפרק הקודם.

²⁰¹ עיין בראבי"ע סוף פרק א שהיא הא הדעת (הידיעה). וק"ק לומר שהא הידיעה עולה על הפועל העבר. אמנם בראבי"ע עזרא ח, כה למרות שכותב שהא יכולה לבוא על פעלים עוברים (בלשון עבר), ומבאר אותה כהא המשמשת במקום "אשר". דוגמאות נוספות לכך נמצאים בפסוקים הבאים: "אֲנִשִּׁי הַמְּלַחֵמָה הַהִלְכוּ אֹתוֹ" (יהושע י, כד ועיין רד"ק שם), "מַעַם יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הַנִּרְאָה אֵלָיו פְּעַמִּים" (מלכים א יא, ט ועיין רד"ק שם), "הִלְוֹא אֶת־הָיָא (ורוע יי) הַמְּחַרְבֵת יָם מִי תְהוֹם רַבָּה הַשְּׁמַתָּה מַעֲמַקֵּי־יָם" (ישעיהו נא, י ועיין רד"ק שם), "הַעִיר הַהִלְלָה" (יחזקאל כו, יז ועיין רד"ק שם), "תְּרוֹמַת בֵּית־אֱלֹהֵינוּ תַחֲרִימוּ הַמֶּלֶךְ" (עזרא ח, כה ועיין ראבי"ע שם), "אֲנָשִׁים הַהֹשִׁיבוּ נָשִׁים נְכַרְיֹת" (עזרא י, יז), "אֲחֵרֵי הַנִּרְאָה אֵלָי בַּתְּחִלָּה" (דניאל ח, א ועיין בראבי"ע שם), "וְכָל הַהִקְדִּישׁ שְׂמוֹאֵל הָרֹאֶה" (דברי הימים א כו, כח ועיין מצודת דוד שם), "עַמְּךָ הַנִּמְצָא־פֹה" (שם כט, יז ועיין רד"ק ומצודת ציון שם). וכן גם בפסוקים "הַכְּצַעְקָתָה הַבָּאָה אֵלָי" (בראשית יח, כא), "כָּל־הַנֶּפֶשׁ לְבֵית־יַעֲקֹב הַבָּאָה מִצְרַיִם" (שם מו, כז), "אֵת כָּל־הָרֶעָה הַזֹּאת הַבָּאָה עָלֶיךָ" (איוב ב, יא) והם שלושה "הבאה" מלעיל במסורת, (הובאו במנחת-שי באיוב שם), ולכן הם בלשון עבר, כשאר הפעלים המודגשים כאן. גם במכלול כותב הרד"ק בעניין זה בדף מ"ג ע"ב בסוף דבריו על האות הא. ע"ש.

וכל זה בלשון עבר אבל בלשון עתיד לא נמצא הא הידיעה לפני פועל מן העתיד, חוץ מחד מ"ד בפסוק "הַיִּיטֵב בְּעֵינֵי יי" (ויקרא י, יט) ושם פירושו "אשר ייטיב" או "מה שייטיב", ועיין בראבי"ע שם ובצחות דף ח"י.

ואפשר אולי לפרש על פי זה את לשון הירושלמי ביבמות פ"ח ה"ג, "מהו השבה? פירוש יש קושי לשוני שהא הידיעה באה על פועל עבר. והתשובה, "אלא זו היא ששבה משדי מואב תחילה". פירוש הא בא במקום אשר או שין השימוש, ואז יעלה גם על פעלים מן העבר, וזה פירוש מילת "תחילה". אמנם הרב תו"ת אות פ"ג פירש אחרת את המדרש.

- "נָעֻמִי" (א,ב) – הנון בקמץ רחב והעין בחטף-קמץ. למבטא הספרדים: Na'omi ולמבטא האשכנזים והתמנים: No'omi.¹⁹⁸ כיוצ"ב צריך לומר את המילה "פְּעֻלָּה" (ב,יב), "לְנַאֲלָה" (ג,יג) ואין לבטא Po'alech.
- המילה "וְאֶלְקָטָה" (ב,ב) וכן "אֶלְקָטָה־נָא" שבהמשך (פסוק ז) שניהם עם קוף בחטף קמץ. כן כתבו המנחת-שי והרד"ק ועוד מדקדקים.
- "וַתִּלְכְּנָה" (א,ז; יא; יט) – הלמד בפתח לא בצירי. וכן "הַשִּׁיבְנִי" (א,כא) – הבית בפתח, "וַתִּתְּר" (ב,יד) – התיו בפתח.¹⁹⁹ אבל "לְהַפִּירְנִי" (ב,ז) – הריש בצירי לא בפתח וכן "וַיִּלְפַּת" (ג,ח) – הפה בצירי.
- "שָׁבָה בְּנִתִי לְכֹן" (א,יב) – שני פעלים אלו הם מלעיל ולכן השוא אף שבא לאחר תנועה גדולה, הוא שוא נח. הסיומת של נון קמוצה עם או בלי הא נח נסתר מאפיינת פועל המתייחס לנקבות רבות. ע"ע להלן על הפסוק "הלהן תעגנה".

¹⁹⁴ רמ"א סימן ת"צ סעיף ד'.

¹⁹⁵ הובא במג"א שם סק"ט וכן דעת הגר"א (לברך שתי ברכות מקרא מגילה ושהחיינו), ודווקא אם כתוב על קלף. והמקור לדבר הוא במסכת סופרים (יד, ד).

¹⁹⁶ עיין באורך בשו"ת הרמ"א סימן ל"ה, שדעתו נחרצת שלא לברך וכן הביא דבריו להלכה הט"ז שם בסק"ו. ע"ע במ"ב שם סק"ט ובשעה"צ סק"יד.

¹⁹⁷ כמ"ש בב"י סימן תקנ"ט.

¹⁹⁸ ראה עוד במאמר על פרשת בלק בנושא מבטא הקמץ הרחב.

¹⁹⁹ באחרון הטעם משום שבא באסיף.

במגילת רות כמו בשאר כתבי הקדש ישנם מילים שנקראים לפי המסורת שלא כפי שהם נכתבים, ונקראים "קרי וכתבי". ואלו הם: כתיב "יעשה" וקרי "יעש" (א, ח), כתיב "מידע" וקרי "מוֹדֵעַ" (ב, א), כתיב "שמלתך" וקרי "שְׁמֹלְתְךָ" (ג, ג), כתיב "וירדתי" וקרי "וַיִּרְדֹּתִי" (שם), כתיב "ושכבתי" וקרי "וַשְׁכַּבְתִּי" (ג, ד), כתיב "בטרום" וקרי "בְּטָרֹם" (ג, יד), כתיב "קניתי" וקרי "קָנִיתִי" (ד, ה), כתיב "לגאול-לי" וקרי "לְגַאֹל-לִי" (ד, ו) בלא ואו.

בשני הפסוקים הבאים "כָּל אֲשֶׁר-תֹּאמְרֵי אֶעֱשֶׂה" (ג, ה), "כִּי אָמַר אֲלֵי" (ג, ז) - המילה "אלי" אינה כתובה כלל ונקראת בעל פה. הדבר נקרא במסורה, קרי ולא כתיב. כ"כ בפסוק "כִּי אָמַנְם כִּי אֶנְכִּי" (ג, יב) - המילה "אס" אע"פ שהיא כתובה אין קוראים אותה כלל,²⁰⁵ הדבר נקרא במסורה כתיב ולא קרי, לכן השאירו אותה בחומשים ללא ניקוד כסימן לכך שאין לקרואה.

וכבר הזכירה הגמרא בנדרים ל"ז ע"ב את הדבר: אמר רבי יצחק מקרא סופרים ועיטור סופרים וקריין ולא כתיבן וכתבן ולא קריין הלכה למשה מסיני.²⁰⁶ ובהמשך הגמרא מונה את הפסוקים הנ"ל, אך במסורת ישנם פסוקים נוספים שלא מופיעים בגמרא.²⁰⁷

²⁰⁵ עיין באוצר המדרשים (אייזנשטיין עמוד 503-502) שמביא טעם לכל פסוק כזה.

²⁰⁶ שני אלו קרי ולא כתיב וכתב ולא קרי, לא נמצאים בתורה אלא רק בני"ך. עי"פ המאירי בהקדמה לקרית ספר. אמנם מעין קרי ולא כתיב מצאנו גם בתורה באלף גנובה ופתח גנובה. ומעין כתיב ולא כתיב יש באימות הקריאה שאינם נקראות. עיין בשו"ת הרדב"ז ח"ג סימן תתצ"ד שמשיב למי שנראה לו מכאן שח"ו יש ספק בכתב אשר בידנו והגיהו אותו הסופרים משיבושים. ועי"ע באג"מ חאו"ח ח"ד סימן כ"ד בביאור גמרא זו להלכה.

²⁰⁷ הגמרא מזכירה גם את המילה "את דהגד הגד" שבו יש קרי ולא כתיב, דהיינו "את" שבפסוק "וַיֵּעַן בְּעֹז וַיֹּאמֶר לָהּ הֲגֵד הַגֵּד לִי כָּל אֲשֶׁר-עָשִׂיתְ אֶת-חַמּוֹתֶיךָ" (ב, יא). והר"ן מעיר שאין הדבר כן אלא שהמילה "את" כתובה וקוראים אותה כסדרה. אך הרב מנחת שי העיר על הר"ן שאמנם אין בפסוק זה קרי ולא כתיב אבל אדרבא שלא כמו שכתב הר"ן אצלנו אין את המילה "את" כלל לא בקרי ולא בכתב, ושכן הוא למערבא. (ועי"ע בהגהות השי"ס לרעק"א שבת נה:). מכאן שאין לנו לומר "הגד הגד לי את כל אשר-עשית". ואולי הר"ן התכוון להמשך הפסוק "אשר-עשית את-חמותך". וכן נראה מהמאירי בבית הבחירה שם שמביא את מלוא הפסוק הזה עם הקרי כדוגמת הדוגמאות הקודמות. ועצ"ע.

• "הֲלֹא שָׁמַעְתָּ" (ב, ח) - העין בפתח וכן "אֲשֶׁר לֹא-יָדַעְתָּ" (ב, יא) וכן "וַיִּדְרֹעַתִּי" (ג, ד) - העין שהיתה צריכה לבוא בשוא הפכה לפתח,²⁰² והתיו נשארה דגושה בדגש קל.

• "הֲלֹהֵן הִתְעַנְנָה" (א, יג) - הסיומת "נה" של היחס לנקבות רבות באה עם נון רפה כמו "וַתֵּאמַרְנָה" (א, ז), "וַתִּשְׁאַנְה" (א, יד), "בּוֹאנָה" (א, טו), "וַתִּקְרָאנָה" (א, כ), והנה ה"ה גם כאן. אלא שאין הדבר פשוט כ"כ.

רש"י מפרש אסור כלל כמו עג עוגה ועמד בתוכה. ויש פותרין לשון עיגון ולא יתכן שאס כן היה לו לינקד הנו"ן דגש²⁰³ (לתשלוס חסרון נון שורשית) או לכתוב שני נוני"ן (אחת לשורש עיגון ואחת סימונית). עכ"ל עם הוספות מדקדוקי רש"י. הרי לנו שרש"י מכריח ששורש המילה "תעננה" הוא "עגה" והנון רפה כדינה המוסבר לעיל.

אבל הרד"ק בשורשים אע"פ שהביא מילה זאת בשורש "עגה" מ"מ מיד נטה משיטת רש"י, והודיע לנו שלפי דעתו שורש מילה זו הוא "עגן" (מלשון עוגן). ומתרץ את קושית רש"י שאס היתה נון השורש באה עם נון הרצות והיינו אומרים "תעננה" היה כזל על הלשון, אמנם עתה שנחסרה נון השורש היתה נון הרצות ראויה להדגש אבל כאן זל הנח תמורת הדגש²⁰⁴ כמו שזל גם כן

במקומות רבים. ואם תשאל מה הכריחו לשלול את פרש"י התשובה היא מפני שראה שהגימל נקודה זכרי כמו שהיה אם היה שלם תעננה, ואילו היה שורש עגה היתה נקודה סגול כמו שזן "תעִינָה" והדומים לו. וכן מעיד המנחת-שי שברוב הספרים הגימל בצירי, ונראה שלפני רש"י היה כמקצת ספרים שמזכיר המנחת-שי שבהם הגימל בסגול. לסיום יש לציין שגם הגימל רפויה ולא דגושה.

²⁰² זה הכלל כשהאות השלישית של השורש היא ח' או ע' בשוא תהפך לפתח כדי להרחיב על הלשון, עיין למשל בלחם הבכורים דף ע"ג ע"ב.

²⁰³ כמו למשל "הֲאִזְנָה" (בראשית ד, כג).

²⁰⁴ וכן ראיתי בחומת אנך למרן הרחיד"א בשם דברי אמת למהר"ש עדני, שראויה היתה הנון להדגש אלא שבא הנח תמורתו.

מגילת רות

טיוטא

ולכאורה קשה שמגילת רות נכתבה ע"י שמואל הנביא וכיצד שייך לומר בה הלכה למשה מסיני. ומתרץ הרב תורה תמימה בפרק ג' אות ה' שידוע שהקב"ה הראה למשה דור דור ודורשיו דור דור וחכמיו וא"כ ראה את כל המאורע עם רות ובעז זהו באמת סיפור כללי לכל האומה הישראלית כי מזה נארג מלכות בית דוד המע"ה וא"כ י"ל דמשה רבנו ע"ה מסר לתלמידו יהושע וכן יהושע לתלמידו וכן להלאה שיכתב במגילת רות באופן כזה, וכן הוא בכל המסורת בתנ"ך.
ויוצא לנו שאסור לשנותן ככל יתר דברי התורה והנביאים.